CZU: 37.091.33:82 **DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.13359544**

UTILIZAREA MIJLOACELOR VIZUALE LA ORELE DE LITERATURĂ

Cristina GROSSU-CHIRIAC

doctor în filologie, conferențiar universitar
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, RM
orcid id: https://orcid.org/0000-0001-9719-9922

Visual materials are a tool introduced into the teaching process as early as the 17th century, their significance and effect being justified by Jan Comenius, the father of modern pedagogy. During the 20th century visual materials gained ground. In this study, ways of using visual materials as a teaching tool in teaching literature will be presented. The types of visual materials used especially in teaching literature at high school and university in the Republic of Moldova will be exposed. Images from high school textbooks will be selectively presented, visual tools proposed to students in literature courses on the moodle platform, their impact will be researched, and some new, current tools will be discussed. As digital culture and technology evolve, new and diversified visual tools are emerging, adapted to the needs of the audience and the times we live in. One example is memes, a form of art and social commentary that is spreading rapidly on social media. Memes are already making their debut in education, starting to be used by teachers in teaching several subjects, including literature.

Key-words*: Visual materials, teaching tools, literature, teaching literature, memes, digital culture*

Mijloacele vizuale constituie unul din instrumentele de bază în educație, fiind introduse în procesul de învățământ încă în secolul al XVII-lea. Semnificația și efectul acestora au fost argumentate de părintele pedagogiei moderne Jan Comenius [1, p. 47], cunoscut în special pentru lucrarea sa „Didactica Magna", 1657 [2]. Comenius a pledat pentru o abordare holistică și accesibilă a educației, subliniind importanța utilizării mijloacelor vizuale în predarea și învățarea eficientă. Comenius a promovat ideea că învățarea ar trebui să fie plăcută, naturală și axată pe înțelegere, subliniind importanța organelor de simț în procesul învățării [1, p. 49]. În acest sens, părintele pedagogiei moderne a recunoscut și subliniat rolul crucial al imaginilor, hărților, desenelor și altor mijloace vizuale în facilitarea învățării și înțelegerii conceptelor abstracte și complexe. Or, Comenius a argumentat că vizualizarea informațiilor prin intermediul imaginilor poate facilita înțelegerea rapidă și memorarea eficientă a materiei de către elevi/studenți, în special de cei mai tineri, deschizând astfel calea pentru dezvoltarea ulterioară a pedagogiei moderne și a practicilor educaționale inovatoare, care integrează în mod activ resursele vizuale în procesul de învățare și predare.

Pe măsură ce tehnologia a evoluat și au fost dezvoltate noi metode de producție și distribuție a materialelor vizuale, mijloacele vizuale au câștigat în secolul al XX-lea

teren semnificativ în domeniul educației și învățământului. Acest lucru a fost facilitat de progresele tehnologice în domeniul imprimării, fotografiei, cinematografiei, televiziunii și, mai recent, al tehnologiei digitale și al internetului. De exemplu, odată cu apariția cinematografului în primele decenii ale secolului XX, filmele și materialele video au devenit mijloace importante de instruire și ilustrare a subiectelor în diverse domenii, inclusiv în literatură și învățarea limbilor străine. Filmele educaționale și documentare, precum și adaptările cinematografice ale operelor literare clasice, au adus texte literare la viață și au facilitat înțelegerea și aprecierea acestora de către elevi/studenți. De asemenea, tehnologia imprimării a permis producerea și distribuția masivă a materialelor vizuale, precum postere, hărți, diagrame și ilustrații, utilizate în sălile de clasă pentru a sprijini predarea și învățarea. Aceste mijloace vizuale au facilitat comunicarea conceptelor complexe și abstracte, au stimulat imaginația și creativitatea elevilor și au oferit o modalitate eficientă de ilustrare a subiectelor în diverse domenii.

Odată cu avansarea tehnologiei digitale și a internetului în a doua jumătate a secolului al XX-lea și în secolul al XXI-lea, mijloacele vizuale au devenit și mai accesibile și mai ușor de distribuit și utilizat în procesul de învățare și predare. Imaginile, videoclipurile, prezentările și alte materiale vizuale pot fi acum accesate și distribuite rapid și ușor prin intermediul platformelor online și a tehnologiei digitale, deschizând noi oportunități pentru integrarea lor în predarea literaturii și învățarea limbilor străine, precum și în alte domenii ale educației.

În predarea literaturii la liceu și la universitate, în Republica Moldova, se recurge tot mai frecvent la diverse instrumente vizuale pentru a sprijini înțelegerea și analiza textelor literare. Printre acestea se numără, în primul rând prezentările, în PowerPoint sau Canva. Aceste prezentări pot include imagini, diagrame, grafice și alte materiale vizuale care să sprijine explicațiile și analizele literare. Apoi urmează posterele și afișele - aceste materiale vizuale pot fi expuse în sălile de clasă sau în alte spații educaționale pentru a stimula discuțiile și pentru a oferi oportunități de reflecție și analiză elevilor. Un alt instrument ar fi hărțile literare, care pot fi utilizate pentru a ilustra locațiile și contextul geografic al operelor literare, în special în cazul operelor care se desfășoară în locuri specifice sau care au o anumită legătură cu anumite regiuni geografice. Aceste hărți pot ajuta elevii să înțeleagă mai bine conexiunile dintre spațiul geografic și poveste și să își imagineze mai bine universul fictiv al operei literare. De asemenea, diverse ilustrații și desene pot fi utilizate pentru a aduce personajele, scenele și atmosfera operei literare la viață. Aceste imagini pot fi create de elevi/studenți sau pot fi preluate din edițiile ilustrate ale operelor literare, din ecranizările operelor literare și pot fi utilizate pentru a stimula imaginația și creativitatea elevilor, dar și pentru a facilita înțelegerea și interpretarea textelor literare.

La lecțiile de literatură se recurge deseori, și la videoclipuri, filme artistice și materiale video, pentru a prezenta adaptări cinematografice ale operelor literare, pentru a prezenta viața și creația autorilor sau pentru a oferi exemple de interpretări și analize literare. Aceste materiale pot fi utilizate pentru a susține discuțiile în clasă și pentru a stimula interesul și angajamentul elevilor în studiul literaturii. Acestea sunt doar câteva exemple de instrumente vizuale utilizate în predarea literaturii la liceu și

la universitate în Republica Moldova, însă lista nu este exhaustivă și pot exista și alte mijloace vizuale utilizate în funcție de preferințele și metodele pedagogice ale fiecărui profesor.

Totuși dacă răsfoim manualele de literatură universală pentru liceele din Moldova, constatăm că acestea conțin foarte puține instrumente vizuale. De exemplu, manualul de literatură universală pentru clasa a X-a, varianta în limba română, în cele 152 de pagini conține 19 portrete simbolice, tradiționale (Homer [3, p. 26], Eschil [3, p. 32], Sofocle [3, p. 33], Euripide [3, p. 37], Vergiliu [3, p. 44], Horațiu [3, p. 47], Ovidiu [3, p. 50], Dante [3, p. 63], Petrarca [3, p. 74], Boccaccio [3, p. 77], Rabelais [3, p. 82], Cervantes [3, p. 90], Shakespeare [3, p. 99], Corneille [3, p. 111], Racine [3, p. 115], Moliere [2, p. 116], Swift [3, p. 126], Voltaire [3, p. 132], Goethe [3, p. 139]). Manualul de literatură universală pentru clasa a XI-a [4] conține o varietate un pic mai mare de imagini – atât portrete simbolice ale autorilor, ca și în cel pentru clasa a X-a menționat mai sus, cât și imagini din filme artistice (Secvență din ecranizarea comediei „Revizorul", 1952 [4, p. 60], picturi („Pribeagul deasupra mării în ceață" de Caspar David Friedrich, 1818 [4, p. 29]), sculpturi simbolice (ca de exemplu, Statuia Libertății [4, p. 25]), coperți și pagini din cărți (coperta Enciclopediei Franceze [4, p. 16], ilustrații la romanul „Călătoriile lui Gulliver" [4, p. 20, 21], coperta cărții „Suflete moarte" desenată de însuși N. V. Gogol [4, p. 57] ș.a. Manualul de literatură universală pentru clasa a XII-a [5], limba rusă, în 144 pagini, oferă 28 de imagini, în ultima pagină a cuprinsului având încă cu 9 imagini în miniatură.

De fapt, motivele pentru numărul redus sau relativ redus de elemente vizuale pot fi diferite. Unul din motivele principale ar fi de natură economică. Totuși observăm că indiferent de numărul de imagini, acestea reprezintă preponderent portretele/busturile scriitorilor celebri, foarte rar – personaje sau imagini din ecranizări sau înscenări ale textelor literare, inserate doar cu scop decorativ, fără ca elevul sau studentul să aibă și vreo sarcină legată de respectivele imagini Așadar, rolul lor într-adevăr este formal și pur decorativ, fără a juca un rol important în procesul de învățare.

Totuși, în ultimul timp, ținând cont de specificul erei digitale, a erei informației în care trăim, respectiv ținând cont de specificul percepției fragmentare a lucrurilor, pot fi adaptate și instrumentele vizuale utilizate în învățământ. Asistăm la tranziția de la economia tradițională la o economie bazată pe tehnologii digitale. Această tranziție vizează direct și domeniul învățământului. Utilizarea pe scară largă a calculatoarelor personale, smartphone-urilor, tabletelor și altor dispozitive digitale, apariția și creșterea exponențială a internetului care a permis interconectarea globală și schimbul rapid de informații, rețelele sociale care au transformat modul în care oamenii comunică și interacționează - toate aceste aspecte modifică percepția asupra lumii înconjurătoare, respectiv și asupra învățării. Era digitală a transformat profund modul în care trăim, lucrăm și interacționăm, oferind oportunități imense, dar și provocări legate de securitate, confidențialitate și adaptare la schimbările rapide tehnologice.

Pentru a facilita atingerea obiectivelor de învățare, instrumentele utilizate pot di adaptate „modului de operare" al tinerilor de astăzi. Multe platforme online promovează conținut scurt și rapid, cum ar fi postările pe Twitter, videoclipurile TikTok, și

articolele de ştiri scurte. Acest format încurajează consumul rapid şi fragmentar de informaţii, în detrimentul înţelegerii şi analizării profunde. De aceea, pe lângă texte mai complicate, putem oferi elevilor/studenţilor, complementar, şi nişte formate cu care să fie familiarizaţi şi pe care să le accepte instant. Cunoaştem cum algoritmii platformelor digitale personalizează fluxurile de conţinut în funcţie de interesele utilizatorilor, respectiv, profesorii ar putea adapta parţial, anumite conţinuturi, la instrumente care implică vizualizare fragmentată şi deconectată a informaţiilor, uneori fără un context profund sau o imagine de ansamblu închegată. Comunicarea pe platformele digitale tinde să fie mai scurtă şi mai superficială. Emoţiile şi ideile complexe sunt adesea reduse la emoji-uri, meme-uri şi fraze scurte, ceea ce poate contribui la o înţelegere fragmentată a problemelor şi a relaţiilor. Aceste „dezavantaje" ale percepţiei tinerilor ar putea fi transformate în provocări şi avantaje.

Un fenomen nou, caracteristic erei digitale şi proliferării informaţiei prin reţelele de socializare, sunt memurile sau meme-urile. Dicţionarul explicativ al limbii române indică în dreptul termenul memă următoarea definiţie: Idee sau tipar comportamental care se răspândeşte prin imitaţie în cadrul unui grup social. De fapt, memă este un termen introdus în anul 1976 de către biologul Richard Dawkins şi se referă la o *unitate de informaţie culturală*, capabilă de a se propaga de la o minte la alta [6]. Într-o accepţie mai extinsă mema „ilustrează perfect acea cultură a parodiei care preia trecutul şi/sau prezentul în forme destul de superficiale, schematice, recuperându-le relevanţa pentru o masă mai largă, reordonându-le, reformulându-le, modificându-le, jucându-se cu poftă cu ele, într-o atmosferă relaxată, totuşi nelipsită de atitudine critică" [7].

Remarcăm aici astfel de trăsături precum superficialitatea, schematismul, relevanţa pentru masele largi, atmosfera relaxată. Fiind atât de apreciate de elevi şi studenţi tocmai pentru aceste trăsături, meme-urile îşi fac debutul în procesul de învăţământ, fiind utilizate tot mai des de profesori în cadrul diferitelor discipline. Utilizarea meme-urilor în educaţie poate aduce mai multă inovaţie şi atracţie în sala de clasă, captând atenţia elevilor şi facilitând procesul de învăţare şi înţelegere a conţinutului. Meme-urile pot fi integrate în predarea diferitelor discipline în mai multe moduri creative şi eficiente. Meme-urile au devenit un fenomen social şi cultural important, reflectând şi influenţând opinii, comportamente şi aspecte ale culturii contemporane într-un mod caracteristic pentru era digitală.

Pentru lecţiile de literatură meme-urile pot fi o modalitate eficientă şi creativă de a face literatura mai atractivă şi mai relevantă pentru elevi şi studenţi. Meme-urile pot fi folosite pentru a ilustra temele, personajele sau stilul unor autori sau opere literare clasice. Elevii pot crea meme-uri care să rezume în mod umoristic sau concis acţiunea principală a unei opere literare. Acest exerciţiu îi ajută să se concentreze pe esenţa textului şi să o sintetizeze. Folosind meme-uri, elevii pot ilustra trăsăturile de caracter ale personajelor principale. De exemplu, pot crea meme-uri care să surprindă trăsăturile definitorii ale unui personaj, relaţiile cu alte personaje. Meme-urile pot fi utilizate pentru a explora teme şi motive majore dintr-o operă literară. Elevii pot selecta citate importante din texte literare şi le pot transforma în meme-uri, adăugând imagini şi text care să sublinieze sensul sau să ofere o interpretare personală. Meme-urile pot fi folosite

pentru a face legătura între operele literare studiate și contemporaneitate. De exemplu, un elev ar putea crea meme-uri care să compare o situație dintr-un roman clasic cu un eveniment sau personaj contemporan. Crearea de meme-uri poate stimula gândirea critică, deoarece elevii trebuie să înțeleagă materialul pentru a crea o reprezentare vizuală care să fie atât amuzantă, cât și relevantă. Mai mult, meme-urile pot servi ca punct de plecare pentru discuții în clasă. Profesorii pot prezenta meme-uri legate de un text literar și să ceară elevilor să comenteze sau să interpreteze sensul acestora. Profesorii pot folosi meme-uri pentru a evalua înțelegerea elevilor asupra materialului. De exemplu, după studierea unei opere, elevii ar putea fi invitați să creeze meme-uri care să reflecte o idee sau un personaj din text, iar acestea pot fi discutate și evaluate în clasă. Ele pot servi ca punct de plecare pentru explorarea unor subiecte sensibile sau controversate într-un mod ușor de înțeles și accesibil pentru elevi.

În general, utilizarea meme-urilor în educație reflectă adaptarea la cultura digitală contemporană și poate aduce beneficii în procesul de învățare și înțelegere a conținutului într-un mod captivant și inovator. Cu toate acestea, este important ca utilizarea meme-urilor să fie integrată într-un mod relevant și responsabil, având în vedere contextul educațional și nevoile specifice ale elevilor și ale subiectelor abordate.

Meme-urile literare sunt folosite pentru a aduce umor și accesibilitate în studierea literaturii, ajutând la crearea unei legături mai strânse între cititori și textele literare clasice sau moderne. Ele sunt adesea distribuite pe rețelele de socializare și pot servi ca instrumente educaționale pentru a stimula interesul și discuțiile despre literatură.

Așadar, folosirea mijloacelor vizuale trece printr-o perioadă de tranziție. Vremurile în care trăim ne impun o revizuire a instrumentelor vizuale utilizate în sistemul de învățământ. Utilizarea unor mijloace actuale, așa cum sunt meme-urile, poate face învățarea mai interactivă și mai relevantă pentru elevii care sunt deja familiarizați cu acest tip de conținut pe rețelele de socializare, în mod cotidian. De asemenea, aceasta metodă poate ajuta eficient la dezvoltarea abilităților creative și de sinteză ale elevilor/studenților. Meme-urile fac parte din cultura digitală contemporană cu care tinerii sunt foarte familiarizați. Folosirea lor la orele de literatură poate face materialul să pară mai relevant și mai conectat la interesele lor zilnice. Cu toate acestea, este important ca profesorii să utilizeze meme-urile în mod echilibrat și să se asigure că acestea sunt relevante și adecvate pentru materialul studiat. În plus, meme-urile nu ar trebui să înlocuiască metodele tradiționale de predare, ci să fie folosite ca un supliment pentru a îmbogăți experiența de învățare. În concluzie, atunci când sunt folosite corect, meme-urile pot fi un instrument valoros și apreciat de elevi la orele de literatură, contribuind la o învățare mai interactivă și mai plăcută.

Bibliografie:

1. Dandara Otilia. *Comenius – părintele pedagogiei moderne*. În: *Didactica Pro*, Nr. 5 (9), anul 2011, pp. 47-50.
2. Comenius, J.A. *Didactica magna*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1970.
3. Pavlicenco, Sergiu. Literatura Universală. Manual pentru clasa a X-a. Chișinău: Litera, 2012. 152 p.

4. Ivan Pilchin, Maria Pilchin, Natalia Roșior-Grîu. *Literatură universală, manual, clasa XI-a*. Chișinău: Editura Cartdidact, 2020. 108 p.
5. Țvik Irina, Saiko Olga. *Всемирная литература XX века : Учебник для 12 класса.* Chişinău: Lumina, 2017. 144 p.
6. *Ce este un meme și când a apărut pentru prima oară termenul folosit acum de milioane de oameni* // Adevărul, din 28.03.2020: https://adevarul.ro/stiri-locale/alba-iulia/ce-este-un-meme-si-cand-a-aparut-pentru-prima-2011180.html (consultat 20.04.24).
7. Ciobanu Elena. *Zidul lui Trump și butoiul de Amontillado*// https://www.europeana.eu/en/item/954/Culturalia_b8a88ed5_6cb0_4d69_b16f_3dc2bc11f56d (consultat 20.04.24).